
In mei en begin juni waren we nog somber gestemd. Het zag er naar uit dat het een heel matig jaar voor de aantallen broedparen van de Oeverzwaluwen zou worden. Enige tijd later trok verrassend genoeg de bezetting behoorlijk aan.

Dick A. Jonkers

Oeverzwaluwen in de regio Gooi, Vechtpassen en Eempolders in 2004

Van Oeverzwaluwen is bekend dat het aantal broedparen dat zich ieder jaar vestigt nogal sterk afhankelijk is van de situatie in het overwinteringsgebied in de overstromingsvlakten van de Niger in Tsjaad. Valt er veel regen dan is de overlevingskans groot en komen de vogels in een goede conditie, bij weinig regen zijn beide slecht. In het eerste geval overleven er veel exemplaren die op trek kunnen gaan; in het tweede geval kunnen er veel sterven en is het aantal dat op weg gaat veel kleiner. Daarnaast kunnen de weersomstandigheden onderweg ertoe leiden dat nogal wat exemplaren omkomen of later dan normaal in hun broedgebied arriveren. Dat laatste lijkt in 2004 het geval geweest te zijn.

Kolonies

Dit jaar waren elf kolonies in het onderzoeksgebied aanwezig met in totaal 766 broedparen. Dit is een stijging van ruim 28% t.o.v. 2003. Tabel 1 laat zien dat de aantallen broedparen van vrijwel alle kolonies sterk verschilden met die van 2003. Een dergelijk verschijnsel doet zich ook voor in de kolonie in de kunstwand van het Twiske bij Zaandam. Deze kolonie wordt vanaf de bouw in 1997 gecontroleerd. In

de laatste vier jaar bijvoorbeeld was de bezetting als volgt: 2001: 64 paren, 2002: 0, 2003: 30 en 2004: 56 (Swart & Staats 2004). De bezetting van de speciaal afgestoken wand van het vroegere gronddepot in de driehoek met het toekomstige reservaat van Natuurmonumenten tussen de spoorlijnen van de Gooiboog was teleurstellend. Nog geen tiende van het aantal broedparen van het vorig jaar was aanwezig (Tabel 1). De oorzaak van deze terugval is onduidelijk. Veel beter ging het met de wand tussen de drukke autosnelwegen A1 en A6. De snelwegbeheerder had ondanks het zeer krappe budget kans gezien wat geld vrij te maken dat gebruikt kon worden voor het afsteken van het westelijk aansluitende deel van de wand. Het geld was goed besteed, want bijna 200 paren vestigden zich. De op nog geen twee km afstand daarvan liggende kolonie van het Naarderbos had een prima bezetting. Nog nooit waren er zoveel broedparen. Op 18 juni zijn daar 102 bezette nestgangen geteld. Iets meer dan een maand later had een groot deel van de paren de kolonie al weer verlaten. Met het eerste broedsel waren er nog voldoende mogelijkheden om de nest-

gangen te bereiken. De explosie van opschietende distels en koolzaad begonnen daarna steeds meer belemmerend te werken. Op 20 juli hingen deze door de harde wind en regen geknakte planten voor de wand en waren nog maar enkele tientallen paren aanwezig. Hoewel de kolonie in de Naardermeent er met 167 nesten best mocht zijn en de tweede plaats op de ranglijst inneemt, was het aantal bijna een kwart minder dan in 2003. Mogelijk heeft een deel van de paren zich gevestigd in de op korte afstand, respectievelijk zes en vier km, liggende kolonies van de A1/A6 en het Naarderbos. Helaas kan het bewijs daar niet voor geleverd worden, omdat er door Staatsbosbeheer geen toestemming wordt verleend om ringonderzoek in de kolonie van de Naardermeent uit te voeren. De Zanderij-oost is weer een ander verhaal. De in het voorjaar opnieuw afgestoken wand lag er perfect bij, maar wat er ook kwamen, geen Oeverzwaluwen. Die hadden hun oog laten vallen op een plek aan de oostzijde van de Naarderweg. Aan de zuidzijde van de daar aanwezige plas, tegen het hoge gronddepot, bevond zich een nog geen halve meter hoog afslagwandje.

Tabel 1. Oeverzwaluwkolonies tussen Vecht en Eem in 2004

Locatie	Gemeente	Aantal nesten		Vestigingsplaats
		2004	2003	
Nieuwe Keverdijksche Polder	Weesp	6	29	zandwand
A1/A6	Muiderberg	191	27	zandwand
Naarderbos	Naarden	102	3	voormalige vuilstort
Naardermeent	Naarden	167	222	zandwand
Zanderij-oost	Hilversum	27	60	zandwand
Haven Huizen	Huizen	29	19	zandwand
IJsselmeerweg	Huizen	51	-	zandwand
Groeve Oostermeent	Blaricum	14	58	zandwand
Polder De Kampen	Blaricum	3	-	zandwand
Noordsingel	Eemnes	145	70	gronddepot
Raboes	Eemnes	31	121	kleiwand
Totaal		766	589	

De tweeëntwintig op 12 mei al aanwezige nesten raakten onbedoeld verstoord door werkzaamheden. Wat verderop zaten bij het ecoduct in aanleg nog enkele nesten.

Het lage afslagwandje op een van de vogeleilandjes bij de haven van Huizen was ook weer bezet. De Oeverzwaluwen lieten zich niet afschrikken door de plaatselijk ijle rietbegroeiing voor het wandje. Op ongeveer een kilometer zuidelijk daarvan aan de IJsselmeerstraat werden in het voorjaar werkzaamheden uitgevoerd, waarbij onder andere circa 75 cm diepe sleuven voor kabels werden uitgegraven. In deze steile sleuven vestigden zich eind juni in rap tempo broedparen. In goed overleg met de uitvoerder, gemeentewerken, Algemene Inspectiedienst, en de gemeentepolitie is toen besloten de werkzaamheden bij de betreffende plek tot half augustus stop te zetten. Andere sleuven zonder nestgangen zijn onmiddellijk afgeschuind en bedekt met plastic zeil. Op 8 juli waren er 51 bewoonde nestgangen. Opvallend was dat zich begin juli in de nestingen al veel zandvlooien ophiielden. Eind juli was het merendeel van de broedvogels verdwenen, doordat de wand gedeeltelijk was ingestort na hevige regenval.

De Groeve Oostermeent in Blaricum, waar evenals in de Zanderij de wand voor het broedseizoen was afgestoken, bevatte aanvankelijk veertien broedende paartjes. Die lieten hun broedsels in de steek nadat de nestwand deels was ingestort als gevolg van intrappen door jeugdige vandalen. Een nieuwe minikolonie (drie nesten) bevond zich in een wandje van een laag gronddepot achter een boomkwekerijtje tegen de Gooijergracht in de polder De Kampen, beter bekend als de polder Oostermeent.

Het laatste aanwezige gronddepot bij de Noordsingel in Eemnes was goed voor 145 nesten. In 2005 zal ook dit depot na de voltooiing van de nieuwbouwwijk verdwenen zijn en is er een eind gekomen aan de episode waarin het dorp Eemnes dicht bij de bebouwing broedende Oeverzwaluwen had. Wanneer de bouwvakkers vertrokken waren, kwamen bij het depot crossende 'kampers' die in de buurt woonden.

Buiten de bebouwing in de Eempolder bij het Raboes ligt nog een plaats waar gebroed wordt. Deze jaarlijks met een kraan afgeschraapte wand deed het dit jaar aanzienlijk slechter dan het jaar daarvoor met bijna

driekwart minder broedgevallen. In tegenstelling tot andere jaren was de wand deze keer licht begroeid met kruiden, die dus geen belemmerende factor voor vestiging vormden.

Predatie

In feite zijn de oeverzwaluwkolonies een soort voedertafel voor predators waar zij de af- en aanvliegende vogels kunnen vangen. Degenen die daar de mogelijkheden voor hebben kunnen zelfs uit de muur eten. Dit jaar was er een Boomvalk die in de omgeving van de kolonie A1/A6 broedde en zijn tol eiste. Aan de voet van de wand zijn heel wat resten van geslagen Oeverzwaluwen gevonden. Ook in de kolonie in Eemnes kwam regelmatig een Boomvalk jagen. Daar is geconstateerd dat ook een kat er vaak op strooptocht was. Het dier sprong tegen de wand, klauwde zich vast, bleef even hangen en viel daarna weer op de grond.

Niet bezette wanden

Enkele locaties zijn verdwenen door woning- en andere bouw, het gebruik van de gronddepots, instorting of overgroeiing. De wand aan de Oostdijk bij Naarden bleef onbezet omdat Rijkswaterstaat (RWS) geen geld meer had om het onderhoud te plegen. Daar kwamen helaas we te laat achter, anders hadden we het beheer over kunnen nemen. Komende winter zal aan RWS worden voorgesteld om het beheer over te nemen. Met de kunstwand op de rand van de Blaricummeent en het Vierde Kwadrant wil het nog steeds niet lukken. Hoewel de opschietende begroeiing in het voorjaar verwijderd was, volgde er geen bezetting. Het in het vorige verslag gemelde idee van een wandje bij de oostzijde van de Huizer Pier werd geconcreti-

seerd. Ook hier bleven de Oeverzwaluwen weg.

Kolonies in de omgeving

De nieuwe kunstwand aan de rand van het industrieterrein De Haar in Bunschoten trok dit jaar weer veel Oeverzwaluwen aan. Het aantal broedparen verviervoudigde van 134 in 2003 naar 449 (mededeling Wim Smeets). Langs de A1 iets ten zuidoosten van deze kolonie broeden ook nog Oeverzwaluwen. Hiervan zijn geen gegevens bekend.

Ringonderzoek

In vijf van de elf kolonies is gevangen voor ringonderzoek. De vangpogingen leverden in totaal 570 vogels op, waarvan 100 exemplaren al eerder geringd waren (Tabel 2). Twee daarvan droegen een Belgische ring en één een Spaanse. Een opmerkelijk gegeven komt van de nieuwe kolonie in Huizen. Twee volwassen exemplaren die daar werden gevangen droegen al een ring. Dit waren terugvangsten van een volwassen vogel die als broedvogel enige tijd daarvoor in de kolonie A1/A6 was geringd en een van een eveneens volwassen exemplaar dat in ook dit jaar in de kolonie van Eemnes was geringd. Hieruit blijkt dat exemplaren voor hun tweede broedsel in nieuwe of misschien ook wel bestaande kolonies kunnen opduiken. Als dit vaker voorkomt is het gevaar aanwezig dat dubbeltellingen ontstaan.

In Eemnes waren enkele eerder geringde exemplaren door ons in 2003 in de Zanderij en Groeve Oostermeent in Huizen en in de Ooievaarsplassen bij Lelystad geringd. Enkele andere waren dat in 2001 of 2002 op de hiervoor genoemde plekken, in het Raboes en de Ooievaarsplassen. Bij de A1/A6 zijn exemplaren gevangen die door ons in

Tabel 2. Overzicht van vanglocaties en aantal geringde vogels in 2004

Vanglocatie	Aantal vang-data	Totale vangst	Terug-vangst	Ongeringd	Volwassen	Jong
A1/A6	2	286	58	228	186	129
Naarderbos	1	15	0	15	13	2
Zanderij	1	4	0	4	2	2
IJsselmeerstraat	2	20	4	16	16	1
Noordsingel	4	245	75	170	94	76
Totaal	10	570	137	433	311	210

eerdere jaren waren geringd in de Groeve Oostermeent, Ooievaarsplassen, Zanderij, bij de Oostdijk in Naarden, Bunschoten en Rijswijk (Gld.).

Dankzij het ringonderzoek kwamen we er achter dat een Boomvalk die een nest had in het Baarnse Bos helemaal in Eemnes kwam jagen. De resten van twee in die kolonie in dit broedseizoen geringde volwassen vogels (een mannetje en een vrouwtje) werden onder het nest aangetroffen. Hemelsbreed bedraagt de afstand tussen beide plekken zes en een halve kilometer.

Locaties voor nieuwe wanden

Eindelijk is het dan zover dat de nieuwe wand op de golfbaan in het Naarderbos wordt aangelegd. Samen met de uitvoerder is een plek gevonden op korte afstand van de IJsselmeerweg. Het wordt een wand van een mengsel met zand en leem. Deze kan als compensatie dienen voor de broedplaatsen die verdwenen zijn of gaan, op en rond de voormalige vuilstort. Helemaal aan de andere kant van het Gooi vrijwel tegen de A27 is op de golfbaan tegen de geluidswal aan een vijverrand ook een nieuwe wand gepland. Deze zal uit plaggen worden opgebouwd. Voor de realisatie is door de Golf Countryclub Eemnes subsidie aangevraagd bij Landschap Utrecht. Deze wand kan als vervanging dienen

voor de kolonie in het gronddepot bij Eemnes, die op het punt staat te verdwijnen.

Dank aan de helpers

Waar zouden we zijn zonder assistentie. Zonder hulp geen gegevens en Oeverzwaluwen. De één graaft, de ander zoekt en telt en een derde assisteert bij het ringonderzoek of biedt op andere wijze hulp. Dit alles in het belang van de Oeverzwaluw. Dank daarom aan Gert Bieshaar, Ruud van Beusekom, Anco Driessen, Henk Groenendijk, Mirjam Kerkhof, Jan Kuijer, Frans Leurs, Truus Leurs, Paul van der Linden, Engbert van Oort, Bob van Poelgeest, Harry de Rooij, Niek Venneman, Adrie Vermeule, William van der Wal en Frank van de Weijer.

Geraadpleegde literatuur

Swart, T. & E. Staats (samenstellers) 2004. Verslag broedvogelinventarisatie Oeverzwaluwen 2004. Vogelbeschermingwacht Zaanstreek, Zaandam